

CUPRINS

<i>Rusia și filozofii ei — lecție pentru mileniul III</i> (diac. Ioan I. Ică jr)	5
---	---

*

INTRODUCERE	17
-----------------------	----

I. Drepturile persoanei

A. STRUCTURA OMULUI	21
-------------------------------	----

Importanța antropologiei (21). Teologia antropologică și antropologia teologică (22). Antropologia morală și psihologică (24). Antropologia trihotomică a lui Teofan Zăvorâtul (24).

B. PERSOANA, VICTORIE ASUPRA NATURII	26
--	----

Personalismul rus (26). Descoperirea „naturii” la vechii greci (28). Drepturile persoanei (29). De la Boețiu la Kant (29). Gânditorii ruși: ireductibilitatea persoanei la natură (30). Persoana este „agapică” (32). Agape este „kenotică” (33). Persoana este o taină (34). Obiectivarea (34).

C. ÎN CĂUTAREA UNEI NOI LIBERTĂȚI	35
---	----

Antinomia caracterului rus: fatalismul și „volnița” (35). Dostoievski, profetul libertății (37). Libertatea este meta-nomică și meta-logică (39). Libertatea este divino-umană (40). Libertatea creatoare după Berdiaev (41). Creativitatea după S. Frank (41). Scopul libertății: a transforma lumea (42). Creativitatea propriei existențe? (43). Kenoza creatoare (44).

D. VIAȚA DIVINO-UMANĂ	45
1. <i>Îndumnezeirea</i>	45
<i>Bogocelovecestvo</i> (45). Problemele umane (46). Umanismul în Rusia (47).	
2. <i>Prezența Duhului</i>	48
Spiritualizarea (48). <i>Synergeia</i> cu Duhul în inimă (49). Simțirea Duhului (51).	
3. <i>Antropologia hristologică</i>	52
Devoțiunea față de Hristos (52). Imitarea lui Hristos (53). Identificarea cu Hristos (54). Hristos, sensul istoriei (55). Hristos, unitatea universului vizibil (56). Capul Bisericii (56). Unitatea culturilor umane (57). Hristos, sensul tuturor religiilor (58). Hristosul kenotic (58). Teologia kenozei lui Dumnezeu la Bulgakov (59). Devoțiunea față de Hristos în suferință (60).	
4. <i>Atrași în viața Treimii</i>	62
Treimea în viața spirituală (62). Teologia Treimii (63). Florenski — teolog al Treimii prin excelență (64). Treimea socială (65). Prietenia — una din cele mai frumoase reflecții ale Treimii (66). Dimensiunea treimică a cosmosului (66). Treimea gnoseologică (67).	

II. Cunoașterea

„Adevărul vă va face liberi”

A. ADEVĂRUL VIU	69
Importanța epistemologiei (69). „Istina” slavonă: adevărul viu (70). Mărturiile gânditorilor despre adevărul viu (71). Adevăr concret (72). Excesul de concretism? (73). Adevăr moral (73). Adevăr dinamic, rod al unei cunoașteri creatoare (74).	
B. DINCOLO DE NOȚIUNILE RAȚIONALE	75
Adevărul este antinomic (75). Fundalul psihologic (76). Adevărul este metalogic (77). Descoperirea misterului (78). Diferite antinomii (78). Soluția antinomiilor nu poate fi decât spirituală (79).	
C. ADEVĂRUL INTUITIV	81
Intuiționismul rus (81). Unirea dintre subiectul cunoscător și obiectul cunoscut (82). Iubirea, principiu gnoseologic (83).	

D. ATOTUNITATEA (<i>VSEEDINSTVO</i>)	84
Contextul istoric (84). De la Soloviev la Florenski (85). Atotunitatea „obiectivă” (86). Atotunitatea „subiectivă” (87). Atotunitatea „anamnetică” (88). Unirea între cunoașterea discursivă și intuitivă (89).	
E. FRUMOSUL	90
În căutarea frumosului (90). Soloviev: frumosul ca transparență (90). Frumosul și binele (91). Frumosul și adevărul (92). Frumosul spiritual (93). „Sentimente estetice” (94). Viziune eshatologică (94). Misiunea teurgică a artei (94).	
F. CUNOAȘTEREA CREDINȚEI	96
Cunoașterea divino-umană (96). Credința ca „sentiment” (97). Cele trei etape ale credinței după Florenski (98). Teologie rațională? (99). Scolastică? (100). Dogmatică (101). Apofatică (102). Simbolică și spirituală (103).	
G. FILOZOFIA RUSĂ	103
Moștenirea filozofică a Părinților (103). Academiiile duhovnicești (104). Filozofia și religia inseparabile (105).	

III. Dimensiunea socială a omului

A. DREPTURILE OMULUI ȘI ALE SOCIETĂȚII	107
1. <i>Relațiile dintre societate și individ</i>	107
Simțul comunitar al rușilor (107). Societatea, un organism viu (108). Superioritatea societății asupra individului (110). Antinomia rusă: societate organizată — anarhism (111). Societatea ideală întemeiată pe iubirea personală (111).	
2. <i>Datoria iubirii</i>	113
Compașiunea — mila (113). „Toți sunt responsabili pentru toți” (114). Compașiunea față de „om” sau față de „umanitate” (114). Milostenia socială (115). Datoria de a face milostenie (116). Tema socială (117). Marxismul (118). Necesitatea unei sociologii creștine (118).	
B. OMUL ÎN BISERICĂ	119
1. <i>Unitatea în iubire</i>	119
<i>Ţerkovnost</i> (119). Instituția juridică (120). Unitatea ierarhică (121). <i>Sobornost</i> (122). Excluderea unei autorități „exte-	

	rioare” (123). Unitatea poporului (124). Structură „democratică” a Bisericii? (126). Unirea spirituală (126).	
2. <i>Legătura liturgică</i>	Unitatea în rugăciune (127).	127
3. <i>Mărturisirea aceleiași credințe</i>	Unirea în adevăr (128). Problemele ecumenice (130). Unitatea mistică (130). Unirea virtuală (131).	128
4. <i>Unirea în timp și în veșnicie</i>	Istoricitatea Bisericii (132). Plenitudinea eshatologică a Bisericii (133). Comuniunea sfinților (133).	132
C. COMUNITATEA MONAHALĂ		135
	Monahismul rus (135). Frumusețea vieții de obște și pacea sihastrului (135). Schiturile lui Nil Sorski (138). Sărăcia individuală și socială (139). Tipuri de ascultare (140). „Stareții” — părinți duhovnicești (142). Cardiognoza „stareților” (143). Formarea duhovnicească (145).	
D. BISERICA ȘI STATUL		146
	„Simfonia bizantină” (146). Autocrația țarului (148). Conștiința superiorității morale a oamenilor Bisericii (149). „Isihasmul politic” (150). Biserica și statul sunt două puteri antinomice, concilierea lor nu poate fi decât meta-politică (151).	
E. VIAȚA CULTURALĂ		152
	Problema culturii la Părinți (152). În fața culturii occidentale (153). Cultura ca manifestare a Duhului (154). Credința creștină salvează cultura (156).	
F. FAMILIA		157
	Familia în societatea rusă (157). Mărturiile vechii Rusii (158).	

IV. Mântuirea e istorică

A. OMUL ÎN ISTORIE		161
	Viziunea istorică a lumii (161). Legea progresului (162). Determinism istoric? (163). Antinomia istorică (164). Sensul hristologic al istoriei (165). Istoria divino-umană eclezială (165). Istoria kenotică (166).	

B. OMUL ÎN FAȚA ISTORIEI	167
Contemplarea Providenței (167). <i>Cronicile din Kiev</i> (167). Gânditorii recentți (168). Viziunea profetică (169).	
C. OMUL ACȚIONÂND ÎN ISTORIE	169
Rolul teurgic (169). Căutarea identității (171).	
D. TRADIȚIA	172
Tradiționalismul rus (172). Aspectul comunitar al cunoașterii credinței (173). Continuitatea vie (173). Tradiția și Du- hul (174). Tradiția „ideilor” și tradiția tăcută (175). Tradiția și tradițiile (176).	
E. MESIANISMUL	177
1. <i>Credința mesianică</i>	177
Mesianismul creștin (177). Conștiința mesianică în Rusia (178). Subiectul mesianismului rus: poporul (179). Mosco- va, a Treia Romă (180). Mesianismul politic (181). Mesia- nismul eclezial (182).	
2. <i>Misiunea în Europa</i>	183
Opoziția (183). Superioritate? (184). Dezvoltarea culturii Occidentului (185). Misiunea în viitor (186). Misiunea uni- ficatoare (187). Universalismul religios (188).	

V. Omul și cosmosul

A. OMUL ÎN FAȚA COSMOSULUI ȘI ÎN COSMOS	191
Contemplarea „naturală” (191). Frumusețea cosmosului (192). Unitatea organică a lumii (194). Pământul-Mamă jilav (195). Dimensiunea cosmică a omului (196).	
B. TRANSFORMAREA COSMOSULUI	197
Responsabilitatea pentru cosmos (197). Purificarea cosmo- sului (198). Sfințirea naturii văzute (198). Întoarcerea în rai (199). „Crearea” lumii (200). Vivificarea lumii (201). Uma- nizarea cosmosului (202). „Hristificarea” lumii (203). Dimensiunea „eclezială” a cosmosului (203). Evoluția lumii (204).	

C. FUGA DE LUME	205
Dubla valoare a lumii (205). Pelerinaje și pelerini (206). Spiritualitatea drumului (207).	
D. LUMEA VECHĂ A TRE CUT (<i>Ap</i> 21, 4)	209
Eshatologismul rus (209). Eshatologismul catastrofic (210). Eshatologismul utopic (212). Apocatastaza (212). Eshatolo- gismul progresiv, creativ (213). Anamnetic (214). Eshatolo- gismul pre-participat (216).	
E. PREAMĂRIREA COSMOSULUI	217
Bucuria învierii (217). Paștele liturgic și biruința pe cruce (218).	

VI. De la sclavie la libertate

A. HRISTOS ȘI ANTIHRIST	221
Cel Rău și răul (221). Antihristul lui Leontiev: stăpânitorul acestei lumi opus Împărăției ce va să vină (222). Două căi opuse: a puterii și a smereniei (Dostoievski, Merejkovski) (222). Împărăția adevărului, împărăția iluziei: <i>Revizorul</i> lui Gogol (223). Dubla întrupare prin oameni: <i>Portretul</i> lui Gogol (224). Soloviev: „obiectivarea” valorilor-mijloc; întâlnirea cu Persoana lui Hristos (224).	
B. PĂCATUL	225
Încălcarea poruncii lui Dumnezeu (225). Slăbiciunea umană (226). Opoziția conștientă față de moralism (227). „Supra- morală” (228). Păcatul împotriva persoanei (230). Păcatul e egoism (231). Sclavie și minciună (231). „Spiritualitate în- tunecată” a cărnii, inima tulburată (232). Păcatul social (234). Păcatul cosmic (235). Distrugerea integrității personale (Flo- renski) (235). Împărțirea păcatelor (237).	
C. POCĂINȚA	238
<i>Felix culpa?</i> (238). Berdiaev: trezirea prin păcat a libertății și a cunoașterii lui Dumnezeu (239). Bucuria dureroasă (240). Taina Spovedaniei (240).	

D. ASCETISMUL	241
<p>Ascetismul tradițional (241). Ascetismul moderat? (243). Ascetismul „pasiv” al muncii (244). Scopul ascezei: <i>apatheia</i> (244). Îndoelile despre valoarea practicilor ascetice (245).</p>	
E. SPIRITUALIZAREA TRUPULUI	247
<p>Trupul păcatului (247). Trupul slavei (248). Reabilitarea trupului (Merejkovski și Rozanov) (248).</p>	
F. SEXUALITATEA	250
<p>Elogiul fecioriei și al castității (250). Învățătura moralistilor și sfaturile asceților (251). Spiritualitatea căsătoriei (251). Rozanov: sacralizarea sexului (252). Merejkovski: în favoarea unei noi moralități a sexului (253). Personalizarea relațiilor sexuale (253). Transfigurarea sexului (255).</p>	
G. MOARTEA	256
<p>Biruirea morții moartea (256). Moartea cu Hristos (257).</p>	

VII. Înaintea feței lui Dumnezeu: rugăciunea

A. MISTICA INIMII	259
<p>Caracterul antropologic al rugăciunii (259). Importanța inimii în gândirea rusă (259). Vechea problemă a antropologiei creștine (261). „Sentimentalismul” rus? (262). Sentimentele duhovnicești (263). Spiritualizarea sentimentelor sufletului și ale trupului (264). Unificarea și vivificarea tuturor sentimentelor umane (266). Inima, integritate a omului (266). Integritatea statică și unitatea dinamică (268). Cunoașterea inimii (269). Sediul iubirii (269). Principiul unității dintre oameni și cu întreg cosmosul (270). Punctul de contact dintre om și Dumnezeu (271). Insistența pe rugăciunea inimii (271). Paza inimii: atenția „negativă” (273). Atenția „pozitivă” (273). Atenția la inima trupească (275).</p>	
B. ISIHASMUL	276
<p>Isihasmul înainte de Filocalie (276). Mișcarea filocalică (277). Rugăciunea curată (278). Rugăciunea lui Iisus (279). Puterea numelui lui Hristos (281). Metoda psihofizică (282).</p>	

C. LITURGHIA	284
--------------------	-----

În centrul evlaviei (284). Comentarii liturgice (285). Propovăduirea adevărului (285). Frumusețea (286). Sfințenia (287). Cântarea (287). Compoziții originare și rugăciuni private (289). Rugăciunile mirenilor (289).

D. STRĂLUCIREA ICOANELOR RUSE	291
-------------------------------------	-----

Icoana rusă (291). O „teologie vizuală” (291). „Postul ochilor” (293). Realismul (293). Puterea sfințitoare a rugăciunii (294). Vedenia cerească (294). Hristos preamărit prin pogorârea Sa (295). *Theotokos* (296). Figurile sfinților (297). Biserica (299). Timpul preamărit (299). Iconostasul — anamneză liturgică (300). Întâlniri (301). Lumea transfigurată (301). Spațiul dominat (302). Locașul bisericesc — imagine a cosmosului plin de Dumnezeu (302).

VIII. Sofiologia

Sofiologia rusă (305). Contextul istoric (306). Viziunea atotunității (309). Ideea concretă (310). Viziunea frumuseții (312). Viziunea spirituală (313). Cerul pe pământ (314). *Sophia* necreată, energia, iubirea divină (315). *Sophia* creată (316). Două *Sophia*? (317). Personalitatea *Sophiei* (317). „Intermediară” (319). Echivalența simbolurilor (319). *Sophia*-Hristos (320). Maica lui Dumnezeu (321). Biserica (322). Îngerul Înainte-mergător (322). Simbolul femeii (323). Sufletul lumii (324). Alte apelative ale *Sophiei* (325).

CONCLUZIE	327
-----------------	-----

Bibliografie	337
--------------------	-----

Traduceri românești din filozofii religioși ruși	374
--	-----

*

<i>Părintele Tomáš Špidlík — un prieten al Sofiei în Compania lui Iisus</i> (diac. Ioan I. Ică jr)	377
--	-----